

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/edukacja-1/wystawy/13517,Twarze-warszawskiej-bezpieki.html>
17.04.2024, 21:24

Twarze warszawskiej bezpieki

27 kwietnia 2007 r. w Centrum Bankowo-Finansowym „Nowy Świat” przy rondzie de Gaulle’a (dawny Komitet Centralny PZPR) została otwarta wystawa „Twarze warszawskiej bezpieki”, przygotowana przez Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej IPN w Warszawie.

Przybyłych gości powitał prezes Instytutu Pamięci Narodowej dr hab. Janusz Kurtyka. W wystąpieniu podkreślił, że dawny budynek KC PZPR jest najwłaściwszym miejscem do zaprezentowania wybranych sylwetek funkcjonariuszy warszawskiego aparatu bezpieczeństwa, jest to bowiem miejsce szczególne, gdzie – jak powiedział – „biło serce partii rządzącej Polską i sprawującej władzę nad aparatem bezpieczeństwa”.

Dr Tomasz Łabuszewski, naczelnik oddziałowego Biura Edukacji Publicznej w Warszawie, poinformował, że ekspozycja warszawska jest częścią ogólnopolskiego projektu, w ramach którego prezentowane są sylwetki pracowników bezpieki lat 1944–1989 z całego kraju. Zazaczył, że wystawa ukazuje nie tylko przebieg kariery funkcjonariuszy, ale także pochodzenie społeczne, wykształcenie oraz przynależność partyjną zbiorowości funkcjonariuszy. Ekspozycja jest zapowiedzią publikacji, w której opisane zostaną sylwetki funkcjonariuszy pełniących kierownicze stanowiska w warszawskich strukturach aparatu bezpieczeństwa.

Otwarcie spotkało się z bardzo dużym zainteresowaniem (kilkaset osób). Plansze, na których zamieszczone zostały zdjęcia, charakterystyki osobowe oraz przebieg

służby funkcjonariuszy stołecznego aparatu bezpieczeństwa oglądali zarówno ludzie młodzi (uczniowie, studenci), jak i kombatanci z Armii Krajowej, Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość, Narodowych Sił Zbrojnych oraz ich rodziny. U wielu pamiętających czasy PRL wystawa przywołała dramatyczne wspomnienia. Imprezę zakończyła projekcja filmu pt. „Bezpieka – pretorianie komunizmu”. Wystawę odwiedzać można do końca czerwca br. w godzinach 6.00–18.00. Serdecznie zapraszamy.

„Bezpieka”, „bezpieczeństwo”, „organy”, „aparat” – to potoczne określenia instytucji odpowiedzialnych w komunistycznej Polsce za represje i kontrolę jej obywateli. W latach 1944–1954 było to wszechwładne Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego. W okresie, kiedy gwałtownie wprowadzano na wzór radziecki zmiany we wszystkich dziedzinach życia, MBP było trzystutysięczną „armią wewnętrzną”, która umożliwiła pacyfikację niepodległościowych i demokratycznych dążeń społeczeństwa. Co prawda w szczytowym momencie jego potęgi, tj. w 1953 r. pracowało w nim jedynie 37 tys. funkcjonariuszy, jednak w skład tej maszyny wchodziły także Milicja Obywatelska, Ochotnicza Rezerwa Milicji Obywatelskiej, Straż Więzienna, Straż Przemysłowa, jednostki Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Wojsk Ochrony Pogranicza. Był to czas prawdziwego, masowego, a następnie powszechnego terroru: masowych aresztowań rzeczywistych i urojonych wrogów ustroju komunistycznego, fikcyjnych procesów, więzień, obozów pracy i wyroków śmierci.

Kryzys aparatu represji nadszedł wraz z „odwilżą”. Bez wątplenia przyczyniły się do niego audycje emitowane przez Radio „Wolna Europa”, w których dezerterski szeregów MBP, były wicedyrektor X Departamentu ppłk Józef Światło, odsłaniał kulisy działalności partii i „bezpieki”. W kierownictwie PZPR podjęto wówczas decyzję o reorganizacji MBP w duchu lansowanego wówczas w ZSRR systemu „kolegialności” władz. Piony operacyjne oddzielono od pozostałej części nowo powstałego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych – w ten sposób powstał Komitet ds. Bezpieczeństwa Publicznego (1954–1956).

Kres temu formalnemu podziałowi położyła kolejna reorganizacja – w listopadzie 1956 r. zlikwidowano KdsBP, a komórki bezpieczeństwa włączono do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Przy okazji przeprowadzono pierwszą większą czystkę wśród funkcjonariuszy „bezpieki”, zwalniając niektórych najbardziej skompromitowanych w okresie stalinizmu lub nie spełniających żadnych kryteriów zawodowych. Proponowano im najczęściej przeniesienie do MO lub pracę w strategicznych przedsiębiorstwach, z zachowaniem wysokiego uposażenia z czasu służby w „organach”. W miejsce Urzędu Bezpieczeństwa – pojawiła się Służba Bezpieczeństwa. Metody pracy oficerów bezpieczeństwa pozostały jednak te same. Zmieniła się nieco ich skala, zwłaszcza w pierwszych latach rządów Władysława Gomułki widać było jeszcze ślady kryzysu. Po zniszczeniu w okresie stalinizmu środowisk niepodległościowych głównym wrogiem stał się Kościół katolicki (apogeum kryzysu nastąpiło w połowie lat 60.), z czasem pojawiła się opozycja w środowiskach intelektualistów, a następnie robotników.

Okres istnienia „Solidarności” i jej pacyfikacji w stanie wojennym był jednocześnie „drugą młodością bezpieki”. Wówczas osiągnęła ona stan zatrudnienia i skalę działania porównywalne z okresem stalinowskim.

Struktura warszawskiej „bezpieki” była unikalna w skali kraju. Zdecydowały o tym dwa czynniki. Pierwszy to stołeczna funkcja Warszawy, co skutkowało lokalizacją na terenie miasta struktur administracji centralnej – w tym i aparatu bezpieczeństwa. Szczebel ministerialny „bezpieki” zasługuje na oddzielne potraktowanie – warto tylko zaznaczyć, że funkcjonariuszom z Warszawy łatwiej było awansować czy przenieść się do „centrali”, niż ich kolegom „z terenu”. Drugi z czynników to skala miasta, która sprawiła, że oprócz szczebla wojewódzkiego – kontrolującego pracę powiatowych komórek bezpieczeństwa – istniał w nim równoległe urząd miejski. Po kolejnych reorganizacjach funkcjonowały więc obok siebie: w latach 1945–1954 Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie (WUBP) i Urząd Bezpieczeństwa Publicznego dla miasta stołecznego Warszawy (UBP m.st.); w latach 1954–1956 – Wojewódzki Urząd do spraw Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie (WUdsBP) oraz Urząd do spraw Bezpieczeństwa Publicznego dla miasta stołecznego Warszawy (UdsBP m.st.); w latach 1956–1975 Komenda Wojewódzka Milicji Obywatelskiej w Warszawie (KW MO) oraz Komenda Stołeczna Milicji Obywatelskiej w Warszawie (KS MO). Dopiero w 1975 r., przy okazji nowego podziału terytorialnego kraju i likwidacji powiatów, zlikwidowano Komendę Wojewódzką, a całość spraw w Warszawie i na terenie nowego, okrojonego województwa warszawskiego przejęła Komenda Stołeczna Milicji Obywatelskiej w Warszawie. Ostatnią

istotną zmianą było przemianowanie jej w 1983 r. na Stołeczny Urząd Spraw Wewnętrznych oraz wprowadzenie niższych szczebli w postaci Dzielnicowych Urzędów Spraw Wewnętrznych oraz Rejonowych Urzędów Spraw Wewnętrznych w miastach województwa warszawskiego.